

Att använda avelsvärdena vid inköp av avelsbagge

Avelsvärdena är ett bra hjälpmedel för ditt avelsurval. Avelsvärdena, tillsammans med information om djurets exteriör, rastypiska egenskaper, temperament m.m., ger oss en bra bild av vad detta djur förväntas nedärva till sina lamm om det sätts in i avel. Men hur mycket använder du dig av avelsvärdena när du köper avelsbagge?

Du kan uppnå en bestående effekt i din besättning genom att bedriva ett målinriktat avelsurval. Vi kan göra mycket med förbättrad management, men till syvende och sist är det den genetiska potentialen hos djuret som sätter ramen för vad det kan prestera, trots "drömförhållanden". Men vad är det som styr vilka avelsvärden man ska lägga vikt vid baggköp? Ja, dels beror det på vilket nuläge du har i besättningen, m.a.o. vad du har för tackmaterial, dels på vad du behöver förbättra i din besättning på kort och på lång sikt. Svaret beror också på vad du vill producera d.v.s. vad marknaden efterfrågar. Är det en viss typ av livdjur, slaktkropp, skinn, ull eller olika kombinationer av dessa?

Beroende på vad du har för nuläge i din besättning och vad du har för avelsmål är det olika vilka avelsvärden man kan lägga mer vikt vid när du ska köpa in avelsdjur. Du måste inte ta i och köpa det djuret med högst avelsvärden på alla egenskaper om du har tackor som ligger under medel i din egen besättning. Det räcker att baggen ligger något över tackornas medel för egenskapen man vill förbättra för att på så sätt dra upp medlet i din besättning. Stäm därför av nuläget i besättningen innan du ger dig ut på köparstråt. Du hittar dina tackors medelvärde för alla avelsvärden i Elitlamm under rubriken *Djurregister- Djurförteckning-Tackförteckning*. För att se avelsvärdena klickar du på [Ändra listans utseende](#) i rutan **Här bestämmer du hur listan ska se ut**. När du justerat listan med de avelsvärden som är viktiga för dig ser du medelvärdet för alla avelsvärden hos dina tackor högst upp i tabellen under rubrikraden. Vill du förbättra en egenskap är det bra om inköpta baggar ligger över för den egenskap du vill förbättra (OBS! Inte alla avelsvärden är utformade så att högre är bättre, t.ex. födelsevikt vill man inte sträva mot det högsta). Här kommer några exempel på scenarios.

Du behöver en bagge för att producera slaktlamm

Vill du köpa en bagge som ska producera slaktlamm och inte tänker rekrytera efter, behöver du inte lägga någon vikt vid de maternella egenskaperna utan koncentrera dig på tillväxt (Tvxt Mön D), slaktkroppsegenskaperna slaktkroppstillväxt (Tvxt Slakt) och konformation (Krp Slakt). Tillväxt är en viktig egenskap för dig som ska producera slaktdjur. Den kortar uppfödningstiden, vilket minskar kostnader för foder/bete, arbete och byggnader.

Ska du däremot betäcka tacklamm med baggen är det bra att se så att Födelsevikt Direkt (Fvikt D) inte ligger alltför högt över 100, eftersom han då förväntas ge tyngre lamm vid födseln.

Du kan själv räkna om ett djurs avelsvärde till den enhet som den mäts i. Omräknare finns på Fåravelsförbundets hemsida under rubriken *Elitlamm/Avelsvärdering – Vad betyder avelsvärdet?*

Exempel: En texelbagge från förra årets baggauktion i Linköping hade vid försäljningstillfället avelsvärdet 118 för Tillväxt till mönstring Direkt (Tvxt Mön D). Omräknat betyder det att han förväntas ge lamm som väger 1,44 kg mer vid mönstring, jämfört med en texelbagge med avelsvärde 100.

Du vill öka på din besättning och tänker rekrytera många tacklamm efter baggen

Ska du köpa en bagge som du vill rekrytera många tacklamm efter – om du t.ex. är i en uppbyggnadsfas – är det bra att titta extra på avelsvärdena för modersegenskaper, de s.k. maternella avelsvärdena. Baggen själv kan inte uttrycka maternella egenskaper, utan det blir hans döttrar som

sätts in i avel som kommer att uttrycka dessa egenskaper. Maternella avelsvärden finns för födelsevikt (Fvikt M), tillväxt fram till 60 dagar (Tvxt 60 M) och tillväxt fram till mönstring (Tvxt Mön M). Det är egenskaper som tackan, modern, påverkar i stor utsträckning. Till exempel beror tackans mjölkproduktion på tackans anlag och påverkar i stor utsträckning lammets tillväxt. Välj alltså gärna en bagge som ligger lite högre för de maternella egenskaperna för tillväxt, men gärna runt 100 för den maternella födelsevikten.

Det är också bra att titta på avelsvärdena för fruktsamhet. Vill du förbättra besättningens fruktsamhet, välj en bagge som ligger över din besättnings medel för fruktsamhet (Kull 1, Kull 2+). Fruktsamhet är en egenskap med låg ärftlighet och som tar längre tid att avla på, men det går. Men den går att påverka en hel del med miljön vet alla som provat flushing t.ex. Att välja baggar utifrån avelsvärden är mer tillförlitligt än att välja baggar som själva är tvillingar eller trillingar.

Du vill köpa en bagge för att förbättra lammens päls eller ull

Päls- och ullegenskaperna har medelhög till hög arvbarhet. Därför går det ofta snabbare att förbättra dessa egenskaper. Kruket är att vi inte enbart har en ull- eller päls egenskap vi vill förbättra, utan flera (6 eller 7 egenskaper beroende på ras). Även om flera av dessa egenskaper drar åt samma håll kan det ta tid att komma dit man vill med sitt djurmaterial. När du väljer bagge är det viktigt att hålla koll på vilka egenskaper du kan välja att ligga oförändrat på och vilka du vill förbättra i ditt tackmaterial. Det påverkar ditt val av bagge.

På ull- och pälssidan har vi även avelsvärden som är mer beskrivande, vilket betyder att ett högt avelsvärde inte nödvändigtvis behöver vara bättre. Ett exempel är färgnyans (Gotlandsfår) där en bagge med högt avelsvärde förväntas ge mörkare grå lamm jämfört med en bagge med låga avelsvärden som förväntas ge ljusare grå lamm.

Du vill ha en bagge som har allt: rekrytera tacklamm, bra tillväxt- och slaktkroppsegenskaper och bra skinn eller ull

Att hitta en bagge som har "allt" är svårt, nästintill omöjligt känns det som ibland. Dels tar det längre tid att avla fram ett djur där man tar hänsyn till flera egenskaper, dels motverkar en del egenskaper varandra. Men ofta finns det några djur som ligger högt på många efterfrågade avelsvärden. Du kan bl.a. titta på seminbaggarnas avelsvärden där du som vill seminera med Gotlandsfår kan hitta baggar som ligger högt på flera viktiga egenskaper "i samma djur".

Var hittar man avelsvärdena?

Avelsvärdena finns på djurets djurkort som du kan se om du är med i Elitlamm och får tillgång till djurets Elitlammskod av baggens ägare. Är du inte med i Elitlamm kan du ändå få tillgång till djurets avelsvärden via t.ex. Elitlamms Marknadsplats där många annonserar ut sina djur (www.elitlamm.com). Du kan också be att säljaren skickar härstamningsbeviset på djuret där avelsvärdena finns. Var observant på utskriftsdatum så du får de senaste avelsvärdena eftersom de uppdateras första veckan i juli och september varje år. Är du ansluten till Elitlamm kan du se de bästa baggarna baserat på avelsvärden för Gotlandsfår och Leicester, s.k. topplistor. I höst kommer även en Söklista för Finullsbaggar. Den kommer visa avelsvärden för alla levande finullsbaggar och man får själv sortera listan.

Avslutningsvis

Tänk på att avelsvärdena finns som ett hjälpmedel för dig. Och att ett djur med höga avelsvärden inte är värt mycket om det kommer från en besättning med tveksam besättningshälsa. Ett bra hjälpmedel är den Hälsodeklaration som Gård & Djurhälsan tillsammans med Svenska Fåravelsförbundet

utarbetat (finns på deras hemsidor, sök på *Hälsodeklaration*). Be säljaren fylla i och skicka den till dig före ev. baggköpsbesök. Då hinner du ställa ev. frågor till din besättningsveterinär i förväg.

När du väl kommit så långt att du är på plats hos säljaren eller auktion och ska köpa bagge till din besättning är det bra att först titta på baggarna du har att tillgå. Välj ut de som du tycker platsar exteriört, är rastypiska och sunda. Därefter tittar du på avelsvärden för de baggar som är kvar. Då faller antagligen ytterligare några djur bort i urvalet (kom ihåg ditt nuläge och avelsmål i hemmabesättningen). Ta en ytterligare koll på baggarna (du kanske har ytterligare egenskaper som inte avelsvärderas på och som gör att urvalet snävas av). På så vis har du vägt samman all tillgänglig information och din kunskap i urvalsprocessen och du har förhoppningsvis hittat den kandidat som passar din besättning bäst. Lycka till med baggköpen i höst!

Titti Strömne

Lammrådgivare, Glada Fåret och medlem i Gimrarna – Lammrådgivare i samverkan

Faktaruta:

Kort om avelsvärden

Avelsvärdena är ett mått på vad djuret nedärver, den genetiska potentialen, för några ekonomiskt viktiga egenskaper. Man kan jämföra avelsvärden för djur inom samma ras. Varför man kan göra det beror på att man använder sig av en modell för avelsvärdering som tar hänsyn till släktskap, miljöfaktorer, arvbarheter och genetiska samband mellan egenskaperna. Allt bygger på vad vi rapporterar in i Elitlamm.

Avelsvärdena presenteras som relativa avelsvärden där 100 är medelvärdet för rasen. De flesta djuren, två tredjedelar, kommer att få ett avelsvärde mellan 90 och 110. Djur med mycket höga och låga avelsvärden är ovanliga. Det beror på att alla får med ett visst avelsvärde kommer att följa den så kallade normalfördelningskurvan. Med relativt tal slipper vi ange olika enheter för olika avelsvärden och gör det lätt att se om djur är bra eller dåliga oavsett egenskap. Avelsvärdena uppdateras två gånger per år och presenteras för 10 olika raser. Ett djurs avelsvärde kan förändras under dess livstid. Nytt för i höst är avelsvärden på korsningsfår.

Bildtexter:

(Härstamningsbevis). Var säker på att du får de mest uppdaterade avelsvärdena före inköp av avelsbagge. Kom ihåg att kolla på utskriftdatum på härstamningsbeviset. Nya avelsvärden kommer första veckan i juli och september varje år.

IMG 0405: Foto: Titti Strömne